

Christiane Leskovec, Mojca Ramšak

ŠTUDENTSKO POSVETOVANJE NEUE WEGE IN DER EUROPÄISCHEN ETHNOLOGIE

Studentische Tagung Institut für Volkskunde, Dunaj 27. - 31. 3. 1995

Od 27. 3. do 31. 3. 1995 je na Institutu für Volkskunde na Dunaju potekalo tretje študentsko posvetovanje z naslovom *Nove poti v evropski etnologiji*, ki so ga pripravili dunajski študentje etnografije.¹ Prvi dve študentski posvetovanji, ki so se ju udeležili tudi nekateri profesorji, sta bili usmerjeni k naslednjima temama: *Brez zavzetosti - etnologija med Ne in Hvala!*² in *Etnologija kot znanost?*³

Tretje posvetovanje je bilo razdeljeno na tri tematske sklope:

- *Etnografski muzej - etnografsko v muzeju,*

- *Ljudska kultura - nacionalna kultura - globalna kultura*

in

- *Komu koristi etnologija?*

Posvetovanja se je udeležilo dvaindvajset študentov iz Albanije, Slovaške, Češke, Madžarske, Slovenije in Poljske, devet avstrijskih študentov pa je vodilo projektne skupine.

Prva skupina *Etnografski muzej - etnografsko v muzeju* je delo zasnovala kot izmenjavo informacij o delovanju etnografskih muzejev in njihovih ciljih v navedenih državah. Študentje so podali svojo oceno. Cilj te skupine je bil nakazati in osmisliti nove poti delovanja muzejev in načine nagovarjanja ciljne publike. Za študente so bili organizirani posebni obiski v avstrijskem etnografskem muzeju.

V drugi skupini z naslovom *Ljudska kultura - nacionalna kultura - globalna kultura* so se pogovarjali o razmerju med tradicionalnimi in novimi oblikami načina življenja, ukvarjali so se z vprašanjem, komu koristijo podobe o tradicionalni ljudski kulturi, kdo proizvaja podobe "nacionalne kulture" in kdo jih reproducira, nadalje kateri vplivi globalne kulture določajo življenje posameznika in kako lahko etnologi pristopimo k tem problemom.

Skupina *Komu koristi etnologija?*, v katero sva bili vključeni tudi medve, se je ukvarjala z vprašanji, s katerimi se etnologi na metodološkem nivoju venomer srečujejo:

- kako razumeti svet iz objektivnih in subjektivnih vidikov;

- kako in ali sploh lahko etnolog pomaga pri reševanju družbeno-kulturnih problemov;

- koliko je namen etnologije biti opravičilo za obstoj naroda in v kolikšni meri so etnologi ustvarjalci definicij o lastnem in drugih narodih, koliko podpirajo ustvarjanje nespremenljivih in ustaljenih samopodob (klišejev);

- kaj naj bi bila končna naloga etnologov: ali samo opazovanje in beleženje in ob tem še podpiranje in negovanje dediščine, ali je njihova naloga tudi delovanje proti grozečemu poenotenju in uniformiranju ter ali naj tak razvoj samo molče opazujejo;

- ali naj etnolog ob svojem poslanstvu sploh zavzame kakšno politično stališče - kako je s kritiko družbe in ob tem z njegovo "neopaznostjo";

- v kolikšni meri in kako je etnologija zmožna pomagati družbi ali pa je zgolj sama sebi namen in morda le "zaposlitvena terapija" za v slonokoščeni stolp zaprte in komunikacije nezmožne posameznike;

- kaj je torej naloga etnologije v državah udeležencev? Ustvarjanje nacionalne identitete, negovanje kulture in etnološke dediščine? Ob tem smo poskušali pojasniti še naša pojmovanja pojma kulture.

Na začetku posvetovanja smo v zgoraj omenjeni skupini eden drugemu "predstavili" svoje nagibe za študij etnologije. Pokazalo se je, da je pri večini pred začetkom študija prevladovalo zanimanje za tuje kulture in ljudstva, predvsem pa zanimanje za kulturno dediščino in zgodovino ter način življenja lastnega naroda, in to predvsem v ruralnih okoljih. To védenje o predmetu etnologije smo očitno dobili iz medijev, v katerih je prisotna etnologija. Pogosto so bili naši nagibi povezani s pojmom domovina in z iskanjem lastne, predvsem osebne identitete, ki smo jo zaslutili v odkrivanju preteklega življenjskega sloga, ki je zaradi svoje odmaknjenosti pustil sled "nenavadne" skrivnostnosti in "eksotičnosti". To je bilo povezano z doživljanjem časovne odmaknjenosti in načinom interpretacije etnološkega gradiva. Romantični in emocionalni nagibi pri izbiri študija so bili navzoči pri vseh udeležencih skupine *Komu koristi etnologija?*⁵

Seveda se je vsak od nas med študijem moral srečati z dejstvom, da je etnologija obširnejša, kot smo pred študijem mislili, in da romantični pristop sploh ni primeren - razumljiv in nujen pa je bil v določenem časovnem obdobju. Med drugim smo namignili tudi na "praznino", v katero pade študent etnologije najkasneje v drugi polovici študija, ko se - ne samo zaradi eksistencialnih vzrokov - sprašuje o koristnosti tega študija. Žal imajo potem redki diplomirani etnologi, ki sploh dobijo službo, možnost preveriti, da etnologija ni samo poklic, ampak predvsem poslanstvo in da etnologije brez prvega emocionalnega "zagona" niti ne moremo "udejanjati".

Udeleženci iz nekdanjih komunističnih in socialističnih držav pa smo se prav začudili obremenjenosti današnje štu-

1 V nadaljevanju besedila nadomeščava izraz etnografija (Volkskunde), ki vsebinsko pomeni raziskovanje nacionalne etnološke dediščine, s pri nas ustaljenim izrazom etnologija.

2 *Ohne Engagement - Volkskunde zwischen Nein und Danke! 1. Studentische Tagung am 19./20. November 1988 in Werfen, Salzburg - Land. Wien 1990.*

3 *Die Volkskunde als Wissenschaft? Zweite und letzte studentische Volkskundetagung - erste studentische kulturwissenschaftliche Tagung. 10. - 12. Oktober 1990 in Wien. Wien 1992.*

4 *Österreichisches Museum für Volkskunde, Laudongasse 17-19, Dunaj.*

5 *Skupino smo sestavljali: dva Avstrijca, dve Poljakinji, Slovakinja, Madžarka in dva Romuna.*

dentske avstrijske generacije z "dediščino" tretjega rajha, hkrati pa smo si postavili vprašanje o naši lastni "obremenjenosti". Negativen prizvok nekaterih pojmov, kot sta npr. "Volkskultur" in "Volk", še danes ostaja v avstrijski etnologiji. Avstrijski študentje vidijo svoj problem v tem, da se zaradi pretiranega distanciranja od "Volkskunde" ne morejo neobremenjeno ukvarjati z etnologijo. Morda je tudi to eden od razlogov, da so na drugem posvetovanju želeli preimenovanje stroke v "Kulturwissenschaft", v kulturologijo. Spričo soočanja s črnimi stranmi v preteklosti lastnega naroda smo bili vsi mnenja, da je naloga etnologije preučevanje, razlaganje, informiranje in apliciranje gradiva. Etnologi naj bi tako posredovali procese in pojave in jih prenašali zainteresirani publikli. Mehanizmi tega posredovanja kulturnih oblik, kot so npr. inovacije, difuzija, sprejetje ali odklonitev novih kulturnih oblik, potek tradicije ipd., pa lahko bistveno pripomorejo k vrednotenju in sprejemanju drobcev ali celo oblik načinov življenja, ki nas obkrožajo, se iztekajo ali pa so že potonili.

V zvezi s tem smo si bili enotni tudi glede dejstva, da etnologi še vedno nismo našli najustreznejše oblike posredovanja rezultatov zainteresiranim in načinov motivacije preostalega dela populacije, ki naj bi jo lastna preteklost bogatila. "Moralistično" prepričevanje pač ne more biti dovolj prepričljivo za določene socialne in druge skupine.

Naloga etnologije, ki smo jo izbežali iz spomina na prva etnološka predavanja na univerzi in v povezavi z lastnimi izkušnjami, se nam je "naslikala" kot:

- izobraževanje; to je poznavanje konkretnega kulturnega okolja iz posredovanega gradiva, odkrivanje lastne narodne istovetnosti;

- razumevanje lastnega okolja in vzrokov njegovih sprememb;

- vrednotenje in primerjanje pojavnih kulturnih oblik, zavračanje stereotipov in predsodkov, ki se nanašajo na "visoko" in "ljudsko" kulturo;

- sprejemanje lastnih korenin, prenašanje vitalnih sestavin etnološke dediščine v vsakdanjik, ne v smislu tipičnega, značilnega in reprezentativnega, ampak kot kulturno obliko sedanje in pretekle kulturne ustvarjalnosti v vseh treh razsežnostih, s katerimi se ukvarja etnologija. Lastna narodna preteklost ni za med staro šarol!

Strah pred tem, da bi etnologi s svojo aplikativnostjo postali "servis", je odveč, saj o potrebi po poznavanju in sprejemanju lastnih korenin govorijo vsakodnevne izkušnje in pa nekatera "populistična" etnološka dela. Področja, ki naj bi jim etnologija na ta način "konkretno pomagala" in jih bogatila, bi bila npr. naslednja: urbanizem, turizem, oblikovanje bivanjske kulture in notranje opreme, izhajajoč iz dediščine, svetovanje pri ohranjanju in obnavljanju stavbne in druge dediščine..., pomoč v obliki svetovanja vsem tistim, ki se proti svoji volji znajdejo v novem okolju, kot npr. begunci. Globlje pa je namen etnologije tudi ta, da dviguje "konjske očesne plašnice" tistim, ki nehotе nasedajo škodljivemu etnocentризmu, lokal-patriotizmu in grozečemu rasizmu, ter onim, ki nekritično

sprejemajo in posnemajo vse "zahodne" in "evropske" navade in od njih nekritično "pobirajo" tudi tiste pojave, ki utegnejo delovati destruktivno.

Del posvetovanja je bil posvečen tudi iluziji o neodvisnosti etnologije in drugih humanističnih in družboslovnih znanosti od politike in ideologije. Pravzaprav nekaterim politikom etnologi predstavljamo "lahek plen", saj se v svojih prizadevanjih po aplikativnosti nehotе prepletamo s težnjami po ustvarjanju neke nespremenljive in ustaljene samopodobe, podobe "tradicionalnih" prežitkov, ki v manipulatorskih željah odgovarjajo "vrhnji vladajoči plasti", ta pa "neuke" ljudi lahko še zmeraj zna prepričati, kljub temu da je sedanje nezaupanje do politikov nedvomno veliko, predvsem v državah vzhodne Evrope. Vprašanje, ki smo si ga postavili, je bilo, morda naivno, ali sploh je etnologija tista veda, ki je kompetentna za vrednotenje in presojanje družbeno-kulturnih pojavov in ali so etnologi med drugim res poklicani, da bi izboljšali svet?

Z vidika vpetosti v določen kontekst (čas, prostor, družbeno okolje) - da. V tem primeru je presojanje celo nujno, saj nas primerna distanca pri opazovanju, beleženju in interpretiranju svoje kulture nujno popelje do tolerance, do vpogleda in spoštovanja do "malega sveta drugega". Na drugi strani pa se s preveliko distanco pri preučevanju lastne kulture ustvarjajo tudi stereotipi. Nepoznavanje družbenih zakonitosti nasploh pa je med drugim eden od povzročiteljev predsodkov in posploševanja.

Kljub zanimivemu izboru diskusijskih tem in ključnih točk, ki so tvorile skelet vsake skupine, pa sva pogrešali povezavo med študenti, tako med udeleženci kot tudi z organizatorji srečanja, tako da o sklepih drugih dveh skupin žal ne moreva poročati. Študentje smo namreč v dneh posvetovanja stanovali pri dunajskih študentih etnologije in tako se po "uradnem" delu nismo več sestajali in tudi ne "povlekli" posvetovanja v popoldanski čas. S tem je bila izgubljena priložnost za neformalno izmenjavo informacij.

Po drugi strani pa je treba pohvaliti prizadevanja dunajskih študentov etnologije, ki so nam omogočili solidno in prijetno bivanje na Dunaju in nas preskrbeli z informativnim materialom o inštitutu in profesorjih, o posvetovanju in o hkratnih kulturnih dogodkih v mestu.

Kot opombo pod črto pa morava omeniti, da je bila kultura dialoga žal brez prisotnosti "avtoritete" - profesorjev - kar nekajkrat na dokaj nizki ravni in da zato moderatorja Walter Trübswasser in Clemens Prinz nista mogla vedno usmerjati toka pogovora v smer, ki bi vodila do učinkovitejših sklepov. Zgubljanje časa ob praznem besedičenju, ki so mu bili privrženi predvsem mlajši ali pa pozornosti iščoč posamezniki, je zaviralo pretok informacij, kar naj bi bil tudi eden od poglobitvinih namenov posvetovanja. Na koncu nama ostaja občutek o ne povsem izkoriščeni priložnosti in o "novih starih" poteh, po katerih stopa etnologija, ne glede na terminološke razlike.

Nedorečeno vprašanje o koristnosti etnologije pa nas bo "koristno" zaposlovalo še v nadalje.